

Trojice posudků mezinárodních tribunálů jako impuls k nové interpretaci klimatických závazků států

Hana Müllerová*

Abstrakt: Letos, kdy uplynulo právě deset let od sjednání Pařížské klimatické dohody, jsme získali zásadní interpretační impuls pro výklad klimatického práva v podobě posudků Mezinárodního soudního dvora, Meziamerického soudu pro lidská práva a Mezinárodního soudu pro mořské právo. Pařížská dohoda, která tvoří hlavní mezinárodněprávní nástroj řešení klimatické změny, byla ve své době vnímána jako maximální možný kompromis, dosažitelný napříč státy světa s odlišující se situací, kapacitami a zájmy. Klimatická změna však podle vědců postupuje oproti predikcím rychleji a odvrácení jejích negativních dopadů vyžaduje silnější odpovědi, než nabízí dosavadní implementace klimatických úmluv. Ty jsou často hodnoceny jako slabé konstrukcí svých závazků i absencí vymáhacích mechanismů. Trojice posudků vykládá povinnosti států ve vztahu k řešení klimatické změny a poskytuje na ně v mnoha směrech nový pohled. Článek se zaměřuje na rozbor těch obsahových prvků posudků, které přinášejí největší posun oproti dosavadní interpretaci. Zdůrazňuje chápání klimatických úmluv jako organické součásti korpusu mezinárodního práva a vysvětluje pohled mezinárodních tribunálů na stanovení klimatických cílů, koncept *due diligence* v této oblasti, lidskoprávní povinnosti států při řešení změny klimatu a odpovědnost států za porušení klimatických závazků.

Klíčová slova: klimatické právo, povinnosti států, posudek, Mezinárodní soudní dvůr, Meziamerický soud pro lidská práva, Mezinárodní tribunál pro mořské právo

Úvod

Během 14 měsíců byly vydány hned tři posudky mezinárodních tribunálů k výkladu klimatických povinností států. Šlo chronologicky o posudek Mezinárodního tribunálu pro mořské právo (*International Tribunal for the Law of the Sea*, dále jen „ITLOS“),¹ posudek Meziamerického soudu pro lidská práva (*Inter-American Court of Human Rights*, dále jen „IACtHR“)² a posudek Mezinárodního soudního dvora (*International Court of Justice*, dále jen „ICJ“).³ Klimatické právo dostalo výkladovými posudky, zejména pak posudkem ICJ,

* JUDr. Hana Müllerová, Ph.D., Centrum pro klimatické právo a udržitelnost Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: hana.mullerova@ilaw.cas.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1378-5893>. Článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122. Tento článek je odborným rozpracováním problematiky, které se autorka nejprve věnovala v bezprostřední reakci na vydání posudku Mezinárodního soudního dvora v létě 2025 v textu *Klimatické právo prodělalo interpretační šok aneb Pohled do nitra Poradního stanoviska Mezinárodního soudního dvora o klimatických povinnostech států* určeném širší veřejnosti, publikovaném 31. 7. 2025 na Blogu o klimatickém právu (dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/>) a 12. 8. 2025 na *Ekolist.cz*.

1 Posudek ITLOS č. 31 z 21. května 2024 na žádost podanou Komisí malých ostrovních států pro klimatickou změnu a mezinárodní právo. Dostupné z: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/31/Advisory_Opinion/C31_Adv_Op_21.05.2024_corr.pdf.

2 Posudek IACtHR č. 32 z 29. května 2025 o klimatické nouzi a lidských právech. Dostupné z: <https://jurisprudencia.cort.eidh.or.cr/en/vid/1084981967>.

3 Posudek ICJ č. 187 z 23. července 2025 o povinnostech států v oblasti klimatické změny. Dostupné z: <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20250723-adv-01-00-en.pdf>.

obrovský impuls. Tento mladý obor práva se dlouhodobě trápil tím, že rostoucí závažnost dopadů klimatické změny (potažmo rostoucí potřeba skutečně účinných klimatických opatření) je jasně vědecky prokázána, avšak podpora států pro silnější právní úpravu na mezinárodní i vnitrostátní úrovni je nízká. Platná právní úprava tak byla z hlediska potřebných odpovědí společnosti na klimatickou změnu převážně hodnocena jako nedostačující. Avšak posudky ukazují, že silná právní opora existuje, byť klíč k ní není v klimatických úmluvách, nýbrž především v mezinárodním obyčejovém právu.

Shrňme nejprve velmi stručně, kam se svět dostal za více než tři desetiletí stále hlasitějších apelů klimatických vědců v čele s Mezivládním panelem pro změnu klimatu (*Intergovernmental panel on climate change* – dále jen „IPCC“).⁴ Klimatická změna, vyvolaná antropogenními emisemi skleníkových plynů pocházejícími z většiny lidských činností, zejména pak z využívání fosilních paliv, se projevuje stále výrazněji řadou projevů, například zvyšováním globální teploty, zvyšováním hladiny oceánu, čtenějším výskytem extrémních jevů počasí nebo změnami životních podmínek v různých regionech světa, což vše vede k závažným změnám v ekosystémech, včetně hrozby dosažení nevratných bodů zlomu,⁵ neobyvatelnosti některých regionů, migraci, problémům se zajištěním obživy atd. Zároveň je faktem, že klimatická změna nerovnoměrně a nespravedlivě dopadá na různé oblasti světa, přičemž nejhůře se dotýká nejchudších regionů, které k jejímu rozvoji přispěly nejméně. Klimatická věda se shoduje v tom, že jedinou správnou odpovědí na tuto krizi je urychlené snižování emisí skleníkových plynů (tzv. *mitigace*), což znamená zejména nahrazení fosilních zdrojů obnovitelnými zdroji energie, a přizpůsobení důležitých aspektů života společnosti projevům klimatické změny (*adaptace*). Většina států světa se však zatím dokázala shodnout pouze na trojici mezinárodních klimatických úmluv – Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu (1992), Kjótském protokolu (1997) a Pařížské dohodě (2015), jejichž formulace jsou značně slabé a nejasné, jimž chybí zakotvení vymáhacích a sankčních mechanismů a jejichž naplňování naprosto vážně. Jako příklad je možno uvést, že Pařížská dohoda vytyčila dvojici globálních teplotních cílů, o něž nemá být zvyšování teploty přesazeno, ve výši 1,5 °C a 2,0 °C, a hlavní nástroj k jejich dosažení, tzv. vnitrostátně stanovené příspěvky (*nationally determined contributions*, dále jen „NDCs“), tj. cíle snižování emisí vyhlášené jednotlivými státy. Avšak propočtem nyní vyhlášených NDCs lze zjistit, že vedou ke zvýšení teploty o mnoho vyššímu, než jsou cíle Pařížské dohody, spíše k oteplení mezi 2,1–3,2 °C,⁶ a to předpokládáme, že státy svých vyhlášených cílů snižování emisí skutečně dosáhnou; cíl 1,5 °C je již nyní komentován jako stěží splnitelný.⁷

Odborníci oboru klimatického práva pak mohou mít sklon propadat depresi, když vysvětlují slabost a bezzubost klimatických úmluv: jsou takové proto, že světové společen-

⁴ Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/>.

⁵ Tzv. *tipping points*. K jejich vysvětlení viz např. Proč je oteplení o více než 1,5 °C problém, 1–3. In: *Fakta o klimatu* [online]. [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/body-zlomu-1?q=body%20zlomu>, <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/body-zlomu-2?q=body%20zlomu> a <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/body-zlomu-3?q=body%20zlomu>.

⁶ Viz např. As the climate crisis worsens, warming outlook stagnates. In: *Climate Action Tracker* [online]. 14. 11. 2024 [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://climateactiontracker.org/press/release-as-the-climate-crisis-worsens-warming-outlook-stagnates/>.

⁷ Viz např. CANNON, A. J. Twelve months at 1.5 °C signals earlier than expected breach of Paris Agreement threshold. *Nature Climate Change*. 2025, Vol. 15, s. 266–269.

ství se vzhledem k různosti svých situací, kapacit a zájmů nebylo schopno shodnout na žádné silnější variantě klimatického režimu, ale právě jen na kompromisním řešení dosaženém za cenu nejasných ustanovení, slabých závazků a přistoupení na tzv. *bottom-up* přístup (tj. jednotlivé státy si své klimatické cíle stanoví samy, namísto aby jim byly shora mezinárodní úmluvou přiděleny). Za této neutěšené situace bychom „slavili“ desáté výročí Pařížské dohody sjednané v prosinci 2015, nebýt trojice posudků, která dala klimatickým právníkům více optimismu, než kdy doufali, a to zejména obrácením pozornosti ke zdroji mezinárodního práva mimo klimatické úmluvy – k pravidlům mezinárodního obyčeje. Trojice žádostí o posudky vyvolala velký ohlas už v době jejich projednávání,⁸ různé mezinárodní organizace a expertní tělesa podávala svá vyjádření.⁹ Posudky přinesly vyjasnění řady otázek, které byly doposud nejasné nebo sporné. Nejde sice o právně závazný výklad, avšak díky vysoké autoritě těchto mezinárodních tribunálů a díky tomu, že se v mnoha otázkách obsahově shodují, lze předpokládat jejich značný dosah.

Cílem tohoto článku není do detailu popsat celý obsah všech tří posudků, ale vyzdvihnout jejich nejdůležitější prvky, zejména ty, které vedou k odlišnému výkladu, než byl dosud obvyklý v přístupu mnoha států ke klimatickým závazkům, v literatuře klimatického práva, případně v klimatických litigacích. Za stěžejní východisko pro tento článek považuji posudek ICJ, který proto zpravidla u jednotlivých popisovaných bodů uvádím jako první a věnuji mu největší pozornost. Kde je to vhodné, doplňuji pro srovnání též přístup dalších těles k téže otázce. Článek začíná základními informacemi o jurisdikci každého z mezinárodních tribunálů a o položených otázkách. Následuje rozbor prvků či aspektů posudků, které považuji za specifické a které jsou důležité pro dokreslení celého kontextu. Stěžejní část článku se postupně věnuje čtyřem oblastem, v nichž posudky, zejména pak posudek ICJ, přinesly hlavní, někdy i překvapivé změny doposud zažitého výkladu: stanovení klimatických cílů, konceptu *due diligence*, lidskoprávním povinností států v oblasti klimatu a odpovědnosti států za porušení klimatických závazků. Závěr článku se zamýšlí nad tím, jaké dopady posudků lze očekávat.

1. Žádosti o posudky: Přehled jurisdikcí a položených otázek

Mezinárodní soudní dvůr se sídlem v Haagu¹⁰ je nejvyšším soudním orgánem OSN. Byl zřízen v roce 1945 na základě Charty OSN, jeho činnost se řídí Statutem Mezinárodního soudního dvora.¹¹ ICJ má dvojí úlohu: rozhoduje pokojnou cestou spory mezi státy a poskytuje posudky. O posudky mohou žádat orgány OSN a mezinárodní organizace k tomu oprávněné podle Charty OSN.¹² Posudky nejsou závazné, ale mají vysokou autoritu díky mezinárodní prestiži tohoto tělesa. ICJ rozhoduje podle mezinárodního práva v celé šíři –

⁸ BODANSKY, D. Advisory opinions on climate change: Some preliminary questions. *Review of European, comparative & international environmental law*. 2023, Vol. 32, No. 2, s. 185–192; TIGRE, M. A. – ROCHA, A. Competing Perspectives and Dialogue in Climate Change Advisory Opinions. *AJIL unbound*. 2023, Vol. 117, s. 287–291.

⁹ Například Mezinárodní svaz ochrany přírody (IUCN) nebo Centrum pro mezinárodní právo životního prostředí (CIEL) podaly svá expertní vyjádření ve všech třech řízeních.

¹⁰ Dostupné z: <https://icj-cij.org/home>.

¹¹ České znění obou dokumentů je dostupné na českém webu OSN. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>.

¹² Viz čl. 96 Charty OSN a čl. 65–68 Statutu.

aplikuje mezinárodní úmluvy, pravidla mezinárodního obyčejového práva, obecné právní zásady uznávané civilizovanými národy a případně podpůrně též soudní rozhodnutí a učení nejuznávanějších odborníků.¹³ Žadatelem o klimatický posudek ICJ bylo Valné shromáždění OSN, které se ve své rezoluci¹⁴ vyjádřilo k závažnosti hrozeb vyplývajících z klimatické změny a formulovalo otázky, jaké jsou povinnosti států vyplývající z mezinárodního práva pro zajištění ochrany klimatického systému a dalších částí životního prostředí před antropogenními emisemi skleníkových plynů vůči státům a vůči současným a budoucím generacím a jaké právní následky vyplývají z těchto povinností států v případě způsobení závažné škody na klimatickém systému nebo jiných částech životního prostředí jednáním nebo opomenutím, ve vztahu k jiným státům a k národům a jednotlivcům současných a budoucích generací dotčených negativními dopady klimatické změny.

Meziamerický soud pro lidská práva se sídlem v San José (Kostarika)¹⁵ je součástí amerického systému ochrany lidských práv v rámci Organizace amerických států (OAS)¹⁶ založené v roce 1948. Z 35 členů Organizace amerických států je v současnosti 24 států smluvními stranami Americké úmluvy o lidských právech,¹⁷ tj. podléhá jurisdikci tohoto soudního tělesa. Je třeba upozornit, že smluvní stranou Americké úmluvy nejsou USA ani Kanada. Základním právním dokumentem je Statut Meziamerického soudu pro lidská práva.¹⁸ Podobně jako v případě ICJ, též IACtHR má jurisdikci pro rozhodování sporů a pro poskytování posudků. Vydávání posudků se řídí čl. 64 Americké úmluvy. O posudek ohledně výkladu Americké úmluvy nebo jiné úmluvy týkající se ochrany lidských práv na americkém kontinentu může požádat kterýkoli smluvní stát nebo orgán OAS. Žádost o klimatický posudek k IACtHR podaly v lednu 2023 Chile a Kolumbie.¹⁹ Dotazy byly položeny poměrně obsáhle a Soud se je rozhodl přeformulovat,²⁰ a to v následujících bodech: Jaký je rozsah povinností států v oblasti dopadů a hrozeb způsobených nebo zhoršených klimatickou nouzí v oblasti hmotných práv, v oblasti procesních práv, a ve vztahu ke zranitelným skupinám v kontextu klimatické nouze?²¹

Mezinárodní tribunál pro mořské právo se sídlem v Hamburku²² byl zřízen Úmluvou OSN o mořském právu (dále jen „UNCLOS“) z roku 1982, která také obsahuje ustanovení o jeho statutu. Smluvními stranami UNCLOS je 165 států světa a Evropská unie; smluvní stranou nejsou například USA. ITLOS řeší spory ohledně interpretace nebo aplikace UNCLOS nebo interpretace nebo aplikace dalších mezinárodních smluv týkajících se účelů nebo předmětu UNCLOS.²³ ITLOS dále může poskytovat posudky ohledně právních otázek týkajících se obsahu nebo účelů UNCLOS.²⁴ S žádostí o klimatický posudek se na ITLOS

¹³ Viz čl. 38 Statutu, který je pro posudky aplikovatelný na základě čl. 68 Statutu.

¹⁴ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 77/276 z 29. března 2023. Dostupné z: <https://docs.un.org/en/A/RES/77/276>.

¹⁵ Dostupné z: <https://www.corteidh.or.cr/index.cfm?lang=en>.

¹⁶ Dostupné z: <https://www.oas.org/en/>.

¹⁷ Dostupné z: https://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm.

¹⁸ Dostupné z: <https://www.oas.org/en/iachr/mandate/basics/statutecourt.asp>.

¹⁹ Text žádosti je dostupný z: https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/soc_1_2023_en.pdf.

²⁰ Posudek IACtHR, odst. 28.

²¹ *Ibidem*, odst. 28 a 595 an.

²² Dostupné z: <https://www.itlos.org/en/>.

²³ Čl. 288 UNCLOS.

²⁴ Čl. 138 Jednacího řádu ITLOS. Dostupné z: https://itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos_8_E_17_03_09.pdf.

obrátila Komise malých ostrovních států pro klimatickou změnu a mezinárodní právo,²⁵ s následujícími dotazy: Jaké jsou povinnosti smluvních států UNCLOS předcházet, omezovat a kontrolovat znečišťování mořského prostředí v souvislosti se škodlivými účinky, které jsou nebo mohou být důsledkem změny klimatu, a dále chránit a zachovat mořské prostředí, ve vztahu k dopadům změny klimatu, včetně oteplování oceánů a zvyšování hladiny moří a okyselování oceánů?

Všechny tři posudky byly vyžádány ve věci povinností států při řešení klimatické změny, v níž poskytují výklad práva; v tomto směru je jim společné obsahové zaměření a právní nezávaznost. Zásadním rozdílem žádosti je, že byly adresovány orgánům s velmi odlišnou teritoriální i věcnou působností, a to od počátku ovlivňuje jejich potenciální dosah. Zatímco ICJ je nejvyšším soudním orgánem OSN, jehož posudky cílí na všechny státy světa a jež aplikuje a interpretuje celý korpus mezinárodního práva, IACtHR je teritoriálně omezen na americký kontinent, jeho jurisdikce ani nedosahuje na všechny americké státy a jeho věcná působnost je omezena sférou lidských práv, konkrétně Americkou úmluvou o lidských právech. ITLOS je pak soudním orgánem specializovaným na otázky mořského práva, jeho stěžejním zdrojem práva je UNCLOS a jeho jurisdikce je v zásadě omezena na smluvní strany UNCLOS. To také znamená, že zatímco posudek ICJ má globální dosah, závěry amerického posudku nejsou automaticky přenositelné jinam, například na evropský kontinent, nebo závěry ITLOS do věcně jiných oblastí, než je mořské právo. Dále, všechny položené otázky míří na prvním místě na povinnosti států – v případě ICJ všech států, v případě IACtHR smluvních států Americké úmlovy a v případě ITLOS smluvních stran UNCLOS. Dotazy se netýkají povinností jiných aktérů, například korporací.

2. Specifika jednotlivých posudků

Výklad posudků chci otevřít poukázáním na prvky, jimiž se jednotlivé posudky od sebe obsahově výrazněji liší, respektive čím který vybočuje nebo co lze považovat za specifika.

V případě posudku ICJ chci vyzdvihnout jednu z jeho klíčových charakteristik – opakovaně zdůrazňované pojetí právních norem, které regulují povinnosti států při řešení klimatické změny, jako organické součásti celého korpusu mezinárodního práva. ICJ zejména klimatické úmluvy, které tvoří základ těchto povinností, nechápe jako izolovanou součást práva, ale poukazuje na vzájemnou provázanost celého systému mezinárodního práva a dovozuje, že pokud v klimatických úmluvách některá část úpravy chybí (jmenovitě ustanovení o odpovědnosti států v případě porušení povinností), je možno využít celý korpus mezinárodního práva, tj. kromě mezinárodních úmluv též mezinárodní obyčej, obecné právní zásady, soudní rozhodnutí a právní názory nejkvalifikovanějších znalců mezinárodního práva.²⁶

²⁵ Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (COSIS) byla založena z podnětu států Antigua a Barbuda a Tuvalu v r. 2021 podle čl. 102 Charty OSN a nyní má 9 členských států. Dostupné z: <https://www.cosis-ccil.org/#>.

²⁶ Posudek ICJ, odst. 98. Blíže k pramenům mezinárodního práva životního prostředí viz ZÁSTĚROVÁ, J. Prameny mezinárodního práva životního prostředí. In: ŠTURMA, P. – DAMOHORSKÝ, M. – ONDŘEJ, J. – ZÁSTĚROVÁ, J. – SMOLEK, M. *Mezinárodní právo životního prostředí. I. část (obecná)*. Beroun: nakl. Eva Rozkotová, IFEC, 2004, s. 58 an.; K odlišení obecných právních zásad od zásad mezinárodního práva životního prostředí viz ŠTURMA, P. Druhy pravidel a závazků v mezinárodním právu životního prostředí. In: ŠTURMA, P. – DAMOHORSKÝ, M. – ONDŘEJ, J. – ZÁSTĚROVÁ, J. – SMOLEK, M. *Mezinárodní právo životního prostředí. I. část (obecná)*. Beroun: nakl. Eva Rozkotová, IFEC, 2004, s. 88.

Ohledně vztahu mezinárodních klimatických úmluv a ostatních částí mezinárodního práva ICJ vyloučil aplikovatelnost interpretačního pravidla *lex specialis*, které by způsobilo, že klimatické úmluvy by se staly jediným aplikovatelným zdrojem práva jako speciální úprava, čímž by byly z aplikace vyloučeny jiné části mezinárodního práva, zejména mezinárodní obyčejové právo.²⁷ Odmítnutí klimatických úmluv jako speciální úpravy představuje důležité ujasnění pro interpretaci klimatického práva, v jehož doktríně se vyskytoval též právní názor, že mezinárodní klimatické úmluvy představují *lex specialis*, a aplikace jiných norem, například lidskoprávních, na klimatické závazky států, je tak vyloučena.²⁸ V tomto směru je posudek ICJ také určitou výzvou pro klimatické právníky, aby se více zabývali pravidly, která státům v oblasti klimatické změny vyplývají z mezinárodního obyčeje – této sféře se autoři věnovali jen zcela ojediněle,²⁹ zatímco například na lidskoprávní souvislosti klimatické změny byla v literatuře zaměřena enormní pozornost.³⁰

V případě posudku IACtHR bych ráda vyzdvihla tři jeho výrazné prvky: rámování celého posudku pojmem klimatické nouze a jeho velmi „zelené“ vyznění, přístup k přírodě jako potenciálnímu subjektu práv a zdůraznění principu *pro actione*.

Za prvé, celý posudek IACtHR je pojmově orámován klimatickou nouzí (*climate emergency*), což je termín doposud typický spíše pro slovník klimatických aktivistů, zatímco ze strany mainstreamu byl považován za poněkud alarmistický a do oficiálních dokumentů (např. OSN) se dostává je pozvolna.³¹ Zde využili pojmu klimatické nouze již tazatelé a IACtHR se ho v textu posudku drží a pracuje s ním, čímž ho vlastně posouvá, jakožto instituce s vysokou autoritou, ještě blíže k běžně používaným pojmům. Jedním z hlavních poselství posudku IACtHR je, že současná situace [klimatické změny] by měla být nahlížena v kategorii klimatické nouze,³² a to z důvodu souběhu několika faktorů: Klimatická změna, která je prokázaným faktem včetně svého antropogenního původu, se dle nejlepšího dostupného vědeckého poznání zrychluje, její dopady jsou čím dál závažnější a nerovnoměrné; v dosud implementovaných řešeních je sice patrný určitý pokrok, ten ale není dostatečný, a je naléhavě potřeba účinnějších klimatických opatření; efektivní řešení musí být značně komplexní, a tedy náročná a založená na nejlepším dostupném vědeckém poznání, odolnosti a ochraně lidských práv.³³

²⁷ Posudek ICJ, odst. 162–171. Podobně vztah Pařížské dohody jako *lex specialis* vůči UNCLOS vyloučil posudek ITLOS, odst. 224.

²⁸ Viz např. ZAHAR, A. Human Rights Law and the Obligation to Reduce Greenhouse Gas Emissions. *Human Rights Review*. 2022, Vol. 23, No. 3, s. 404 an.

²⁹ Zejména viz díla autorky Margarethy Wewerinke-Singh: WEWERINKE-SINGH, M. State responsibility for human rights violations associated with climate change. In: DUYSCK, S. – JODOIN, S. – JOHL, A. (eds.). *Routledge Handbook of Human Rights and Climate Governance*. Milton, UK: Taylor & Francis Group, 2018, s. 75–89; WEWERINKE-SINGH, M. *State Responsibility, Climate Change and Human Rights under International Law*. Oxford: Hart Publishing, 2019.

³⁰ Z mnoha děl viz například BOYLE, A. Climate Change, the Paris Agreement and Human Rights. *International & Comparative Law Quarterly*, 2018, Vol. 67, No. 4, s. 759–777; HUMPHREYS, S. *Human Rights and Climate Change*. New York: Cambridge University Press, 2010; KNOX, J. H. Bringing Human Rights to Bear on Climate Change. *Climate Law*, 2019, Vol. 9, No. 3, s. 165–179; PEDERSEN, O. W. Climate Change and Human Rights: Amicable or Arrested Development. *Journal of Human Rights and the Environment*, 2010, Vol. 1, No. 2, s. 236–251.

³¹ Srov. např. dokument OSN The Climate Crisis – A Race We Can Win. In: *United Nations* [online]. 23. 9. 2019 [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>.

³² Posudek IACtHR, odst. 42 a bod 1 závěru.

³³ *Ibidem*, odst. 183–184.

Za zmínku v této souvislosti též stojí uvažování o ideovém podloží posudku, které z evropského pohledu není prosté určitých kontradikcí: IACtHR chápe udržitelný rozvoj, respektive ekonomický rozvoj vůbec, jako přirozenou a žádoucí součást celého řešení a nezvažuje vůbec směry, které známe z evropského uvažování například jako *degrowth* (nerůst), jež tvrdí, že neustálý ekonomický růst není s ochranou životního prostředí slučitelný. Stejně tak považuje IACtHR za nedotknutelné demokracii a právní stát (*rule of law*): „*Ani na naléhavost účinných opatření ani na závažnost dopadů klimatické změny a složitost potřebných reakcí se nelze odvolávat s cílem ospravedlnit oslabení demokratických systémů nebo ignorování záruk, které jsou jim vlastní*“ [myšlen právní stát].³⁴ Přitom v literatuře se koncept klimatické nouze spíše myšlenkově spojuje s konceptem „stavů nouze“, které přímo předpokládají, jako součást podstaty tohoto konceptu, určitá omezení práv a svobod, a zdůrazňuje se napětí mezi opatřeními přijímanými za stavů nouze a principy právního státu.³⁵

Dále je možné si povšimnout, že posudek IACtHR vyznívá velmi silně ve prospěch ochrany životního prostředí a klimatické akce. Lze říci, že povinnosti států jsou v něm formulovány velmi přísně a environmentální práva včetně „lidského práva na zdravé klima“ značně velkoryse. Domnívám se, že je možné, že toto vyznění posudku souvisí s tím, nad jakou skupinou zemí má Meziamerický soud jurisdikci – patří mezi ně převážně středně chudé a chudé rozvojové státy, zatímco bohaté americké státy jako USA nebo Kanada nejsou smluvní stranou Americké úmluvy. Chápu to tak, že environmentálně ambiciózní vyznění posudku nevyžadovalo od Soudu, který má v jurisdikci chudé rozvojové státy, nadměrnou odvahu, protože nároky, které v něm klade, jsou vlastně ve skutečnosti adresovány především bohatým rozvinutým státům mimo jeho jurisdikci, zatímco státy, které jsou adresáty posudku, budou patřit k těm, po nichž se v tomto ohledu bude žádat méně.

Za druhé, IACtHR vyjadřuje velkou otevřenost a podporu myšlenky uznání přírody³⁶ či ekosystémů jako subjektu práv. Velmi pregnantně to vyjadřuje bod 7 závěru posudku: „*Uznání Přírody a jejích složek jako subjektů práv představuje normativní vývoj, který umožňuje posílit ochranu dlouhodobé integrity a funkčnosti ekosystémů, poskytnout účinné právní nástroje k řešení trojí planetární krize a usnadnit prevenci existenčních škod dříve, než se stanou nevratnými. Tento koncept vyjadřuje vzájemnou závislost mezi lidskými právy a životním prostředím a odráží rostoucí mezinárodní tendenci k posílení ochrany ekologických systémů tváří in tvář současným i budoucím hrozbám*“.³⁷ Z toho Soud dovozuje, že státy mají v kontextu klimatické nouze pozitivní povinnost přijmout opatření, která zajistí ochranu, obnovu a regeneraci ekosystémů, a že jim je zakázáno jednání, jež by vedlo k nevratným škodám na vzájemně propojených ekosystémech nebo by ohrozilo přežití současných a budoucích generací lidstva na obyvatelné planetě.³⁸

³⁴ Ibidem, odst. 214.

³⁵ Viz například MCHUGH, L. H. – LEMOS, M. C. – MORRISON, T. H. Risk? Crisis? Emergency? Implications of the new climate emergency framing for governance and policy. *WIREs Climate Change*. 2021, Vol. 12, No. 6, s. 736; LEE, M. – SCOTFORD, E. – VAUGHAN, S. Revisiting the rule of law in the climate crisis: legal bedrock or legal luxury? In: *Climate Change and the Rule of Law blog* [online]. 4. 10. 2021 [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://www.ucl.ac.uk/law-environment/blog-climate-change-and-rule-law/revisiting-rule-law-climate-crisis-legal-bedrock-or-legal-luxury>.

³⁶ Slovo příroda – *Nature* je v posudku psáno s velkým N.

³⁷ Je ale třeba upřesnit, že pro podporu tohoto bodu závěru byli pouze čtyři soudci oproti třem disentuujícím.

³⁸ Posudek IACtHR, odst. 283 a 292.

Za třetí, IACtHR mezi procesními právy dovozuje mimo jiné povinnost států aplikovat v kontextu klimatické nouze princip *pro actione*: z důvodu závažnosti klimatické změny je tento princip označen za jeden ze základních aspektů přístupu ke spravedlnosti. Znamená zde takovou interpretaci procesních ustanovení (včetně přípustnosti žalob a žalobní legitimace), která zajistí, aby výklad nebo použití procesních předpisů nebránilo bezdůvodně soudům v projednání a rozhodnutí o nárocích, které jim byly předloženy v souladu se zákonem, a aby výklad nejpříznivější pro přístup ke spravedlnosti dostal vždy přednost. V důsledku toho musí soudní orgány vykládat a uplatňovat příslušná pravidla tak, aby byl účinně zaručen přístup k hmotněprávní spravedlnosti pro ty, kteří ji v souvislosti s mimořádnou situací v oblasti klimatu potřebují.³⁹

Posudku ITLOS věnuji v článku nejméně prostoru, proto zde chci zvláště zdůraznit jeho významný závěr, že antropogenní emise skleníkových plynů do atmosféry představují znečištění mořského prostředí ve smyslu čl. 1 odst. 1 pododstavce 4 UNCLOS. ITLOS k tomuto závěru dochází po analýze všech kritérií, která dle tohoto ustanovení kumulativně tvoří definici pojmu „znečištění mořského prostředí“: skleníkové plyny splňují podmínku, že jsou látkou nebo energií; jsou přímo nebo nepřímo zaváděny člověkem do mořského prostředí; a toto zavádění má nebo může mít škodlivé účinky.⁴⁰ Toto podřazení emisí skleníkových plynů pod pojem znečištění mořského prostředí má obrovský význam, jak podotýkají už první komentáře k posudku,⁴¹ protože otevírá cestu k aplikovatelnosti UNCLOS a jí stanovených povinností na řešení klimatické změny, zejména snižování emisí. Zejména otevírá cestu k aplikovatelnosti článku 194 UNCLOS o povinnostech přijmout všechna nezbytná opatření s cílem snížit a kontrolovat znečištění moří. To znamená, že všechny emise skleníkových plynů, které se nepřímo dostávají do oceánů, ať už z průmyslových zařízení, letadel, nebo plavidel emitujících CO₂, a ať už pocházejí z pevniny, nebo z oceánu, jsou formou znečištění moří, které musí být zmírněno, kontrolováno a nakonec odstraněno.

3. Hlavní oblasti, v nichž posudky přinesly změny v interpretaci

3.1 Teplotní cíle a snižování emisí

Pro všechny tři tribunály jsou klíčovým zdrojem informací o klimatické změně zprávy Mezivládního panelu pro změnu klimatu a každý z nich zařazuje do své první části shrnutí poznatků klimatické vědy, kde odkazuje právě na výstupy tohoto tělesa.⁴² Antropogenní změna klimatu je zde chápána jako vědecky prokázaná skutečnost se závažnými

³⁹ Ibidem, odst. 541, 543, 546. Snad si mohu v této souvislosti dovolit odbočku a poukázat na velmi kontrastní situaci výkladu žalobní legitimace ve věcech ochrany životního prostředí u Soudního dvora EU, kde setrvávání na aplikaci tzv. Plaumannovy doktríny v podstatě znemožňuje přístup občanské společnosti ke spravedlnosti v environmentálních a klimatických sporech. Princip *pro actione* by mohl být vítanou změnou i v této jurisdikci. Viz např. ABATE, R. S. Standing. In: WEWERINKE-SINGH, M. – MEAD, S. (eds.). *The Cambridge Handbook on Climate Litigation*. Cambridge University Press 2025, s. 112 an.

⁴⁰ Posudek ITLOS, odst. 159–179.

⁴¹ YIALLOURIDES, C. – DEVA, S. A Commentary on ITLOS' Advisory Opinion on Climate Change. In: *BIICL Insights* [online]. 24. 5. 2024 [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://www.biicl.org/blog/77/a-commentary-on-itlos-advisory-opinion-on-climate-change>.

⁴² Viz část II. General Context and Scientific Aspects v posudku ICJ, s. 29 an.; část V. The Climate Emergency v posudku IACtHR, s. 16 an.; část Scientific aspects v posudku ITLOS, s. 26 an.

dopady na planetu a lidstvo. To samo o sobě není nic nového. Připadá mi však podstatné, jak se posudky vyjádřily ke klimatickým teplotním cílům a za směrodatnější z nich jasně zvolily ambicióznější cíl 1,5 °C. Pařížská dohoda obsahuje dva teplotní cíle – v článku 2 odst. 1 písm. a) stanoví, že jejím cílem je zlepšit globální reakci na hrozby změny klimatu mimo jiné pomocí udržení nárůstu průměrné globální teploty výrazně pod hranicí 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí a úsilí o to, aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí. ICJ bere v úvahu, že od zakotvení této dvojice cílů v Pařížské dohodě (2015) se vědecké poznatky dále zpřesnily, a cituje zprávu IPCC z r. 2018, která zdůrazňuje, že oteplení o 1,5 °C nelze považovat za bezpečné pro většinu národů, společenství, ekosystémů a sektorů a že zvýšení teploty o 2 °C je ještě výrazně nebezpečnější.⁴³ Dále bere v úvahu právní vývoj po r. 2015 a uvádí, že od doby sjednání Pařížské dohody bylo přijato několik dalších dokumentů, zejména výstupů Konference smluvních stran z let 2021 a 2023, které potvrdily potřebnost usilovat o cíl 1,5 °C. Toto opakované utvrzení smluvních stran o cílení na 1,5 °C vykládá Soud jako nové ujednání mezi státy ve vztahu k interpretaci Pařížské dohody ve smyslu čl. 31 (3)(a) Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Na základě těchto skutečností ICJ dovozuje, že teplotní cíl 1,5 °C je primárním cílem, na jehož plnění je nutné se soustředit. Globální teplotní cíl 1,5 °C kromě toho podle ICJ tvoří kontext relevantní pro interpretaci všech dalších povinností států souvisejících s klimatickou změnou, zejména je relevantní pro přípravu NDCs států.⁴⁴ IACTHR jde v rámci výkladu o povinnosti mitigace vlastně ještě dále, když konstatuje, že „*limity zvyšování teploty založené v Pařížské dohodě nejsou dostatečné k prevenci dopadů klimatické změny na lidská práva*“, a z toho důvodu by cíl 1,5 °C měl být považován spíše za minimální výchozí bod než za konečnou metu při určování mitigačních cílů každého státu.⁴⁵

S globálními teplotními cíli souvisí bližší vymezení cílů snižování emisí ze strany států. Právní výklad povinnosti států snižovat emise skleníkových plynů, tj. povinnosti mitigace, je zásadním přínosem posudku ICJ. Soud potvrdil, že tato povinnost vyplývá nejen z mezinárodních klimatických úmluv, ale rovněž z mezinárodního obyčejového práva, které obsahuje princip prevence, konkrétněji vyjádřený jako povinnost předcházet přeshraničním environmentálním škodám:⁴⁶ „*Povinnost předcházet závažným škodám na životním prostředí se vztahuje také na klimatický systém, který je nedílnou a životně důležitou součástí životního prostředí a který musí být chráněn pro současné i budoucí generace.*“⁴⁷ Přitom tato povinnost musí být plněna jednáním s náležitou péčí (*due diligence*).⁴⁸ To, že ICJ dovozuje povinnost předcházet závažným škodám na klimatickém systému,

⁴³ Posudek ICJ, odst. 83.

⁴⁴ *Ibidem*, odst. 224 a 231. Argumentace ICJ o tom, že opakované výzvy států ohledně teplotního cíle 1,5 °C představují nové ujednání mezi státy, není však přijímána pouze pozitivně. Například D. Bodansky a S. Biniaz upozorňují na riziko, že takový přístup může do budoucna podryvat negociační potenciál Konference smluvních stran, neboť některé státy se mohou obávat souhlasit tam s ujednáními, jejichž právní dopady se mohou v budoucnu nepředvídatelně změnit. Viz BODANSKY, D. – BINIAZ, S. The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change: Does It Throw a Wrench into the Negotiator's Toolbox of Diplomatic Problem-Solving Techniques? *EJIL:Talk!* [online]. 23. 9. 2025 [cit. 2025-11-10]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-icjs-advisory-opinion-on-climate-change-does-it-throw-a-wrench-into-the-negotiators-toolbox-of-diplomatic-problem-solving-techniques/>.

⁴⁵ Posudek IACTHR, odst. 197–198 a 326.

⁴⁶ Posudek ICJ, odst. 272–279.

⁴⁷ *Ibidem*, odst. 273.

⁴⁸ *Ibidem*, odst. 280 an.

včetně povinnosti snižovat emise, i z mezinárodního obyčejového práva, má klíčový význam z toho důvodu, že tuto povinnost tak mají všechny státy, tj. i ty státy, které nejsou smluvními stranami klimatických úmluv.⁴⁹ Za překonanou lze tak považovat doposud rozšířenou argumentaci, že neexistují žádné nástroje, jak přimět velké emitenty skleníkových plynů, kteří nechťejí být smluvními stranami mezinárodních klimatických úmluv, jako jsou USA, aby se adekvátně podíleli na globálním úsilí o ochranu klimatického systému Země.

Co se týče vymezení a plnění NDCs jakožto hlavního nástroje snižování emisí skleníkových plynů podle Pařížské dohody, ICJ jim věnuje velkou pozornost v samostatné části. Podle výkladu ICJ jsou povinnosti vztahující se k NDCs podle čl. 4(2) Pařížské dohody závaznými právními povinnostmi (na základě použití slova *shall*), přičemž jde o povinnosti procesní směřující k dosažení výsledku. To znamená, že nesplnění těchto procesních povinností je porušením Pařížské dohody. Přitom Soud zdůrazňuje, že pouze formální příprava, komunikace a dodržování NDCs není pro splnění těchto povinností dostačující, ale podstatný je rovněž obsah NDC. Pro obsah NDC předjímá Pařížská dohoda určitá očekávání a standardy, které mají státy použít, a to: pokrok oproti minulému NDC a nejvyšší možné ambice. Při popisu těchto očekávání používá text příslušných ustanovení sloveso *will*. K tomu Soud uvádí, že toto sloveso je použito v preskriptivním smyslu, tj. vyjadřuje očekávání, že tato vodítka budou ze strany států dodržena.⁵⁰

Dále je tu důležitá otázka míry uvážení států. ICJ dochází k závěru, že při přípravě NDCs státy nemají volné uvážení, ale jejich uvážení je pouze omezené.⁵¹ Základním měřítkem tohoto uvážení je, že „*obsah NDC státu musí být způsobilý přinést adekvátní příspěvek k plnění globálního teplotního cíle*“,⁵² a při přípravě NDC musejí státy uplatnit zvýšený standard *due diligence*. Implementace NDC není sice povinností dosáhnout výsledku, ale je závaznou (*shall pursue*) povinností jednat, a sice povinností učinit maximum pro to, aby bylo výsledku dosaženo; i zde je standard *due diligence* zpřísněný (s poukazem na nejnovější dostupnou vědu), a podle dodržení tohoto standardu se také bude posuzovat plnění. Tedy sice platí, že po státech se nevyžaduje, aby zajistily dosažení komunikovaného NDC, ale musí pro splnění tohoto cíle udělat maximum.⁵³ Tento přístup k výkladu vymezení NDCs ze strany států je novinkou oproti doposud běžnému výkladu, že Pařížská dohoda stanoví pouze povinnost států NDC určit a komunikovat, ale že jeho výše je na uvážení státu a jeho plnění nelze vymáhat.

3.2 Význam zvýšeného standardu *due diligence*

Výklad významu standardu *due diligence*, který byl již v předchozí části zmíněn, hraje ve všech třech posudcích z hlediska posuzování plnění klimatických povinností ze strany států zásadní roli.

Podle ICJ musí státy plnit svou povinnost předcházet významným škodám na životním prostředí, jehož součástí je klimatický systém, pomocí jednání s náležitou péčí – *due*

⁴⁹ Ibidem, odst. 409.

⁵⁰ Ibidem, odst. 230–240.

⁵¹ Ibidem, odst. 245.

⁵² Ibidem, odst. 242.

⁵³ Ibidem, odst. 252–253.

diligence. To je standard chování, jehož obsah se v konkrétní situaci odvíjí od různých faktorů (např. situace státu, dostupných vědeckých poznatků, dostupných technologií, posouzení závažnosti rizika) a vyvíjí se v čase; v kontextu klimatické změny je zvláště významný.⁵⁴ ICJ připomněl své předchozí judikatorní závěry, podle nichž náležitá péče vyžaduje, aby stát „využil všech prostředků, které má k dispozici, aby zabránil činnostem, které se odehrávají na jeho území nebo v jakékoli oblasti pod jeho jurisdikcí, a způsobují významnou škodu na životním prostředí jiného státu“.⁵⁵ To znamená, že státy musí zavést vnitrostátní systém, včetně právních předpisů, správních postupů a opatření, umožňující mechanismus prosazování, který je nezbytný pro regulaci daných činností, a řádně dbát, aby tento zavedený systém fungoval účinně, s cílem dosáhnout zamýšleného cíle. Pokud jde o změnu klimatu, taková vhodná pravidla a opatření zahrnují mimo jiné regulační mechanismy pro mitigaci a adaptaci, které musí upravovat chování veřejných a soukromých subjektů v rámci jurisdikce nebo kontroly daného státu a musí být doprovázeny účinnými mechanismy prosazování a monitorování, které zajistí jejich provádění.⁵⁶

Posouzení naplnění standardu *due diligence* má podle ICJ zvláštní význam u hodnocení plnění povinností znějících na jednání. Zatímco u povinností na výsledek je porušením povinnosti logicky nedoručení výsledku,⁵⁷ u povinností jednat Soud zdůrazňuje, že přijatá opatření nemohou být jakákoli, ale ke splnění se vyžadují taková, která jsou způsobilá k výsledku reálně vést, a plnění se posuzuje ve světle splnění standardu *due diligence* a toho, zda stát vynaložil nejlepší snahy angažováním všech dostupných prostředků ve snaze o splnění dané povinnosti.⁵⁸

Posuzování naplnění příslušného standardu *due diligence* ovšem není pro všechny státy stejné, ale uplatňuje se při něm princip společné, ale rozdílné odpovědnosti a příslušných schopností.⁵⁹ Možnosti státu jsou tak klíčovým faktorem pro určení příslušného standardu náležité péče v konkrétní situaci, tj. pro zhodnocení míry povinnosti státu „využít všechny prostředky, které má k dispozici“, aby zabránil významnému poškození klimatického systému. Proto podle Soudu rozvinuté státy musí v kontextu klimatické změny provést náročnější opatření a musí naplnit vyšší standard jednání. Dále, povinnost *due diligence* v předcházení škodám na životním prostředí od států vyžaduje nejen provádění hmotněprávních opatření, ale i určité procesní kroky, například posuzování vlivů na životní prostředí.⁶⁰

IACtHR i ITLOS rovněž komentují standard *due diligence* jako podstatné kritérium v oblasti klimatické změny,⁶¹ a podobně jako ICJ nacházejí v této oblasti důvody pro uplatnění zvýšeného („*enhanced*“ dle IACtHR, respektive „*stringent*“ dle ITLOS) standardu *due diligence*.⁶²

⁵⁴ *Ibidem*, odst. 280 an.

⁵⁵ *Ibidem*, odst. 281, s odkazem na rozhodnutí ve věci *Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*, rozsudek, I.C.J. Reports 2010 (I), s. 56, odst. 1.

⁵⁶ Posudek ICJ, odst. 282.

⁵⁷ *Ibidem*, odst. 236.

⁵⁸ *Ibidem*, odst. 208, 229.

⁵⁹ Jde o tzv. princip CBDR-RC, což znamená Common But Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities; dříve se používalo pouze CBDR bez dodatku o kapacitách.

⁶⁰ *Ibidem*, odst. 295–297.

⁶¹ Posudek IACtHR, odst. 232; Posudek ITLOS, odst. 239.

⁶² Posudek IACtHR, odst. 233; Posudek ITLOS, odst. 234–243, 254–258, 396 a 309.

3.3 Lidskoprávní povinnosti států v oblasti klimatické změny

Mezinárodní lidskoprávní závazky jsou jednou z oblastí práva, z níž státům vyplývají povinnosti ve vztahu k řešení klimatické změny podle ICJ i podle IACtHR.

ICJ ohledně souvislosti mezi lidskými právy a klimatickou změnou konstatuje, že negativní dopady klimatické změny mohou narušit účinné naplňování lidských práv a že plné užívání lidských práv nemůže být zajištěno bez ochrany klimatického systému a dalších částí životního prostředí. Státy v tomto ohledu musí přijímat opatření k ochraně klimatického systému, včetně mitigace a adaptace, což zahrnuje mj. přijetí příslušných standardů a legislativy a regulaci činnosti soukromých aktérů. Tyto povinnosti přitom státům vyplývají přímo z mezinárodního práva lidských práv.⁶³

Ohledně lidského práva na zdravé životní prostředí ICJ rekapituluje řadu vyjádření tohoto práva v různých mezinárodněprávních dokumentech. Svými závěry dále posiluje status „lidského práva na čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí“: říká, že toto právo je předpokladem k užívání řady dalších práv a že vychází z provázanosti mezi lidskými právy a životním prostředím. Soud nekonstatuje, že toto právo uznává nebo zakládá, ale zároveň o něm hovoří jako o svébytném právu, nikoli pouze jako o environmentálním aspektu jiných práv.⁶⁴ Domnívám se, že ohledně práva na životní prostředí nepředstavuje přístup ICJ v posudku vyloženě průlom, spíše se dá říci, že posudek dále prohlubuje trend postupného posilování statusu tohoto lidského práva; v tomto směru se neztotožňuji s komentátory, kteří považují díky posudku ICJ toto právo za nyní mezinárodně uznané.⁶⁵

Přístup IACtHR bych naopak považovala v tomto směru za progresivnější: nejen že povinnosti států vyplývající z lidskoprávních závazků pojímá ve vztahu ke klimatické nouzi velmi široce, ale rovněž se přiklání k uznání samostatného práva na zdravé klima. Americká úmluva sama neobsahuje výslovné zakotvení práva na zdravé životní prostředí, tak činí až její San Salvadorský protokol v čl. 11. Kromě toho Meziamerický soud existenci tohoto práva již ve své judikatuře dovedl, a to jako svébytného samostatného práva, nikoli pouze jako součásti nebo aspektu jiných zakotvených práv. Tím se americká situace liší od evropské v podobě tzv. environmentální jurisprudence Evropského soudu pro lidská práva.⁶⁶ V nynějším posudku IACtHR tuto oblast ještě dále posunul tím, že se přiklonil k uznání existence svébytného práva na zdravé klima, jako práva odvozeného z práva na zdravé životní prostředí.⁶⁷ Na základě tohoto práva dovozuje IACtHR státům povinnost zdržet se jakéhokoli jednání, které by vedlo ke zhoršení nebo zdržení klimatických opatření nebo by snížilo výsledky jejich klimatických opatření, a dále povinnost zdržet se přijímání retrogresivních opatření, a to ve vztahu ke všem právům, která jsou klimatickou nouzí ohrožena. Právo na zdravé klima vykládá IACtHR jako právo individuální a zároveň kolektivní povahy, které chrání zájmy současných i budoucích generací lidí a jiných druhů.⁶⁸

⁶³ Posudek ICJ, odst. 386 a 403.

⁶⁴ Ibidem, odst. 393.

⁶⁵ Srov. například BOYD, D. R. A Right Foundational to Humanity's Existence: World's Highest Court Embraces the Right to a Healthy Environment. In: *Verfassungsblog, Debate The ICJ's Advisory Opinion on Climate Change* [online]. [cit. 2025-07-30]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/icj-climate-right-to-a-healthy-environment/>.

⁶⁶ Viz např. dokument Environment and the European Convention on Human Rights. In: *Evropský soud pro lidská práva*. [online] Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Environment_ENG.

⁶⁷ Posudek IACtHR, odst. 295–300.

⁶⁸ Ibidem, odst. 302.

3.4 Právní následky porušení klimatických povinností států podle ICJ

Z hlediska interpretace a aplikace klimatického práva je zcela zásadní změnou, jak ICJ vyložil právní následky porušení povinností států v oblasti klimatických závazků, a to zasazením klimatických úmluv do celkového kontextu mezinárodního práva. ICJ identifikoval řadu povinností států, které vyplývají přímo z klimatických úmluv, avšak tyto úmluvy postrádají zakotvení odpovědnostních a vymáhacích či sankčních mechanismů. Na rozdíl od doposud běžného výkladu, tento fakt podle ICJ neznamená, že plnění těchto povinností nelze vymáhat – lze totiž postupovat podle jiných částí mezinárodního práva, zejména na základě mezinárodního obyčejového práva, konkrétně z té jeho části, která je reflektována v návrhu Článků o odpovědnosti států Komise pro mezinárodní právo.⁶⁹ Soud tento závěr dovodil pomocí posouzení pravidla *lex specialis*: Aby oblast odpovědnosti států podle klimatických úmluv mohla fungovat jako *lex specialis* a vylučovat aplikaci obecných pravidel mezinárodního práva, muselo by toto vynětí z pravidel mezinárodního práva o odpovědnosti států vyplývat přímo z mezinárodních klimatických úmluv. Soud v tomto směru analyzoval obsah Pařížské dohody a konstatoval, že z něj takové vynětí nelze dovodit.⁷⁰

Co se týče posuzování, zda došlo k porušení povinnosti, u povinností znějících na výsledek je jím nedosažení výsledku. V případě povinností jednat musí být provedeno zhodnocení, zda stát přijal všechna potřebná opatření, která jsou s to k výsledku vést, což se v konkrétních případech posuzuje pomocí standardu *due diligence*. Pravidla mezinárodního obyčejového práva o odpovědnosti si umí poradit i s případy, kdy na straně poškozených nebo na straně odpovědných je vícero států; takové případy se již vyskytly, byť ne ve vztahu k životnímu prostředí, ale lze je aplikovat. Z toho vyplývá, že jakýkoli poškozený stát může samostatně volat k odpovědnosti stát, který se dopustil mezinárodně protiprávního jednání, jež vyústilo ve škodu klimatickému systému. A pokud takových odpovědných států je více, lze se dovolávat odpovědnosti vůči každému z nich. Nicméně konkrétní otázky už se musí řešit v každém individuálním případě zvlášť.⁷¹

ICJ se pak dále podrobněji zabývá dvěma pojmy, které byly v souvislosti s dovozováním odpovědnosti v oblasti klimatické změny vždy považovány za zvlášť problematické: atribucí a příčinnou souvislostí.

Konceptu atribuce či přičitatelnosti užívá ICJ v jiném významu než klimatická věda, a sice jako proces přičtení (připsání) určitého jednání nebo opomenutí určitému státu podle mezinárodního práva.⁷² Pro přičitatelnost je rozhodné, že podle ustáleného pravidla mezinárodního obyčejového práva se jednání jakéhokoli orgánu státu považuje za jednání státu. Tedy i opomenutí orgánů státu provést příslušná opatření proti klimatické změně, které zakládá mezinárodně protiprávní čin, je přičitatelné státu. Co se týče jednání soukromých aktérů, jeho regulace spadá pod standard *due diligence*. Absence příslušné regulace je tak selháním státu naplnit příslušný standard *due diligence* a neřeší se pomocí

⁶⁹ Posudek ICJ, odst. 407–408; *International Law Commission, Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries, 2001*. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf.

⁷⁰ Posudek ICJ, odst. 412–420.

⁷¹ *Ibidem*, odst. 429–432.

⁷² *Ibidem*, odst. 425.

přičítání jednání soukromých aktérů státu. Ohledně námitky, že atribuce je v oblasti klimatické změny extrémně obtížná, Soud podotýká, že věda již umožňuje určit celkový podíl každého státu na globálních emisích se započítáním historických i současných emisí.⁷³

Ohledně příčinné souvislosti ICJ nejprve upozorňuje, že její existence není relevantní pro určení odpovědnosti státu jako takové, ale hraje zásadní roli v přiznání reparace.⁷⁴ ICJ nesouhlasí s výklady některých států, podle nichž příčinnou souvislost v případě klimatické změny není vůbec možné prokázat, nebo podle nichž by v případě klimatické změny měla být presumována. Připomíná svůj dřívější judikatorní závěr, že fakt, že škoda byla výsledkem více souběžných příčin, nestačí jako důvod k vynětí státu z povinnosti reparace. Dále konstatuje, že v dosavadní judikatuře vyvinutý standard prokazování příčinné souvislosti vyhovuje i pro prokazování příčinné souvislosti v oblasti klimatických škod. Tento standard vyžaduje existenci dostatečně přímého a určitého kauzálního vztahu mezi protiprávním jednáním a způsobenou škodou, přičemž tento vztah není v obecné rovině svou povahou statický, ale může záviset na povaze porušeného pravidla a na povaze a rozsahu škody. ICJ uzavírá, že i když je prokázání příčinné souvislosti v klimatických případech mnohem nejistější než u případů lokálního znečištění, neznamená to, že identifikace kauzálního nexu je v kontextu klimatické změny nemožná.⁷⁵

Z hlediska pravidel uplatnění odpovědnosti je konečně podstatné, že povinnosti spojené s globálními statky, jako je klima, jsou ze své podstaty povinnostmi *erga omnes*, tedy vůči všem ostatním státům. Pokud je porušena povinnost *erga omnes*, může i jiný než poškozený stát volat vinný stát k odpovědnosti. A dále, pokud je porušena povinnost vztahující se k ochraně klimatu, která vyplývá z mezinárodního obyčejového práva, může se odpovědnosti dovolávat kterýkoli stát; pokud vyplývá z mezinárodního klimatického režimu, může tak učinit kterákoli smluvní strana příslušné úmluvy. Neboli Soud připouští možnost států žalovat se mezi sebou z důvodu porušení klimatických povinností.

Porušením klimatické povinnosti vznikají státu podle ICJ následující právní následky:⁷⁶

1. Povinnost splnit to, co nebylo splněno: povinnost nezмізі tím, že se prokáže její porušení;
2. Povinnost ukončit protiprávní činnost: lze se domáhat, aby odpovědný stát ukončil či odvolal všechna administrativní, legislativní i jiná opatření, která způsobila protiprávní jednání;
3. Povinnost reparace: pro její uplatnění je nutné prokázat příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním a škodou. Reparace může podle okolností daného případu zahrnovat restituci (navrácení do původního stavu, je-li to možné), kompenzaci (zde Soud připouští, že její výpočet může být v případě klimatických škod obtížný) a satisfakci (např. vyjádření lítosti, omluva, veřejné prohlášení, vzdělávání veřejnosti).

⁷³ Ibidem, odst. 427–429.

⁷⁴ Ibidem, odst. 433.

⁷⁵ Ibidem, odst. 435–436 a 438.

⁷⁶ Ibidem, odst. 449–455.

Závěr – očekávané dopady posudků

Posudky mezinárodních tribunálů jsou právně nezávazné, mají pouze interpretační význam. Přesto lze podle mého názoru očekávat jejich značné dopady, vzhledem k vysoké mezinárodní prestiži těchto tribunálů, a to i díky tomu, že v řadě otázek se všechny tři orgány shodují na hlavních právních argumentech odpovědí, čímž je jejich efekt synergický. Posudky v každém případě přinášejí zásadní posuny ve výkladu povinností států v oblasti klimatu a vyjasňují řadu dosud problematických otázek. To může mít vliv v první řadě na státy, které by se novými výklady měly řídit při formulování a přípravě svých klimatických politik, legislativ a opatření, ale i při mezinárodním vyjednávání, podle zdůrazněného principu spolupráce – to by se teoreticky mělo projevit už při příštích zasedáních Konference smluvních stran. Dále lze očekávat zásadní dopady nových interpretačních závěrů do klimatických litigací u národních i nadnárodních soudů, včetně první české klimatické žaloby.⁷⁷ Konečně, interpretační argumenty vznesené třemi tribunály poskytly cenná vodítka klimatickým žalobcům a zvyšují tak šance budoucích klimatických žalob na úspěch.

Častou otázkou řešenou komentátory v souvislosti s vydáním trojice posudků jsou jejich očekávané dopady na fosilní činnosti.⁷⁸ Produkce a spotřeba fosilních paliv jsou totiž ve skutečnosti hlavní příčinou antropogenní klimatické změny, a to, že se zmínky o nich po celá desetiletí nedostaly do klimatických úmluv ani do rozhodnutí Konference smluvních stran, jen svědčí o politické citlivosti tohoto tématu a síle aktérů na straně fosilních společností.⁷⁹ Text posudku ICJ hovoří o fosilních palivech pouze v několika málo zmínkách, zato velmi podstatně: „*Pokud stát nepřijme vhodná opatření na ochranu klimatického systému před emisemi skleníkových plynů – včetně výroby a spotřeby fosilních paliv, udělování licencí na jejich průzkum nebo poskytování dotací na ně – může se jednat o mezinárodně protiprávní jednání, které lze tomuto státu přičíst. Soud rovněž zdůrazňuje, že předmětným mezinárodně protiprávním jednáním nejsou emise skleníkových plynů jako takové, nýbrž porušení povinností vyplývajících z úmluv a z mezinárodního obyčejového práva, které se týkají ochrany klimatického systému před významnou újmou v důsledku antropogenních emisí těchto plynů.*“⁸⁰

⁷⁷ V době korektur tohoto článku vydal český Ústavní soud nález, jímž ústavní stížnost v této věci zamítl. Ve svém rozhodnutí se sice zmínil též o relevanci posudku ICJ pro klimatické povinnosti států, avšak tím, že se v nálezu omezil úzce pouze na otázku, zda žalovaná ministerstva porušila povinnosti žalobců, a nezapýval se úvahami o tom, zda český stát dostatečně plní své mezinárodněprávní povinnosti v oblasti klimatu, argumentaci ICJ nevyužil. Viz nález Pl. ÚS 6/25 ze dne 22. 10. 2025.

⁷⁸ Viz např. JONES, N. What does the International Court of Justice ruling mean for fossil fuel phase outs? In: *University of Sussex blog* [online]. [cit. 2025-07-29]. Dostupné z: <https://www.sussex.ac.uk/research/projects/sus-pol/news-blog/news?id=68614>; REISCH, N. – GUSMAN, J. – KHATRI, U. The World's Highest Court Can't Ignore the World's Biggest Climate Culprit: Fossil Fuels. In: *Center for International Environmental Law (CIEL) blog* [online]. 21. 7. 2025 [cit. 2025-10-27]. Dostupné z: <https://www.ciel.org/icj-cant-ignore-fossil-fuels/>.

⁷⁹ První zmínka o uhlí ve smyslu potřeby jeho těžbu utlumovat se do dokumentů mezinárodního klimatického režimu dostala až v roce 2021 v závěrečném výstupu COP 26 – Glasgow Climate Pact, a až Zpráva zvláštní zpravodajky OSN pro lidská práva v kontextu klimatické změny z června 2025 hovoří jasně o nutnosti „defossilizovat“ ekonomiky: Viz zpráva MORGERA, E. The imperative of defossilizing our economies. In: *Center for International Environmental Law (CIEL)* [online] [cit. 2025-05-15]. Dostupné z: <https://www.ciel.org/news/ciel-welcomes-landmark-un-human-rights-report-de-fossilizing-our-economies/>.

⁸⁰ Posudek ICJ, odst. 427.

Hned čtyři výslovné odkazy na činnosti související s fosilními palivy (výrobu, spotřebu, licence a dotace) jsou zde využity pro jasné vyjádření faktu, že povinnosti států dovozené Soudem v posudku na tyto činnosti přímo dopadají. ICJ tak sděluje, že jakkoliv se útlum fosilních paliv může zdát z politického pohledu otázkou uvážení, z pohledu právního je jasný a má podobu povinnosti chránit klimatický systém všemi dostupnými prostředky. Zároveň lze tuto povinnost patrně silněji než z klimatických úmluv dovodit z mezinárodního obyčejového práva, které váže i ty státy světa, které se nepřipojily k mezinárodním klimatickým úmluvám. Tento závěr posudku mimo jiné otevírá možnost žalovat státy, které podporují fosilní průmysl například rozšiřováním licencí na těžbu nebo oddalováním uzavření provozů způsobem nebo v rozsahu, který je v rozporu s globálním klimatickým cílem 1,5 °C. V požadavku na státy v oblasti „defosilizace“ ovšem opět hrají roli možnosti a kapacity států ve smyslu uplatnění zásady společné, ale rozdílné odpovědnosti a příslušných schopností (kapacit).

IACtHR rovněž zahrnul povinnosti související s fosilními palivy do standardu *due diligence*. Podle něj musí s ohledem na závažnost a naléhavost klimatické krize zmírňování jejich negativních dopadů nutně zahrnovat opatření k postupnému snižování emisí skleníkových plynů (mimo jiné) z fosilních paliv, a státy jsou povinny dohlížet na veřejné a soukromé činnosti, které generují emise skleníkových plynů a monitorovat je, a to včetně průzkumu, těžby, přepravy a zpracování fosilních paliv. Ještě dále jde pak tímto Soudem dovozený zákaz působit nevratné škody na životní prostředí a klimatu, což by mělo zahrnovat i fosilní činnosti.⁸¹

Konečně, specifický typ dopadu trojice posudků lze očekávat ve vědě klimatického práva, jakož i ve výuce práva životního prostředí a klimatického práva. Je nesporné, že zejména posudek ICJ přinesl významný impuls pro klimatické právníky více promýšlet dosud spíše opomíjená témata *due diligence* a pravidel mezinárodního obyčeje ve vztahu k vymezení klimatických povinností států a jejich vymáhání. Pohled nabídnutý ICJ na prosazování odpovědnosti za porušení klimatických povinností států je pak zcela novým polem, které vybízí ke zpracování v podobě dalšího výzkumu i uvažování o podobě budoucích žalob.

---

⁸¹ Posudek IACtHR, odst. 222, 337 a 353.

Three Advisory Opinions of International Tribunals as an Impetus for a new Interpretation of States' Climate Obligations

Hana Müllerová (<https://orcid.org/0000-0002-1378-5893>)

Abstract: In 2025, ten years after the Paris Climate Agreement was signed, we have gained a fundamental interpretative impetus for the interpretation of climate law in the form of three advisory opinions – from the International Court of Justice, the Inter-American Court of Human Rights, and the International Tribunal for the Law of the Sea. At the time, the Paris Agreement, the legal basis for states' responses to climate change, was the maximum possible compromise that could be achieved across countries with different situations, capacities, and interests. However, according to scientists, climate change is progressing faster than predicted, and averting its negative impacts requires stronger responses than those offered to date by implementing climate conventions. The climate conventions are often assessed as weak in terms of their commitments and the absence of enforcement mechanisms. The three advisory opinions interpret the obligations of states in relation to addressing climate change and provide a new perspective on them in many ways. The article focuses on analysing the elements of the opinions that represent the most significant shift from previous interpretations. It emphasises understanding climate conventions as an organic part of the body of international law. It explains the view of international tribunals on setting and pursuing climate targets, the concept of due diligence in this area, the climate obligations of states arising from human rights mechanisms, and the state responsibility for breaches of climate commitments.

Keywords: climate law, state obligations, advisory opinion, International Court of Justice, Inter-American Court of Human Rights, International Tribunal for the Law of the Sea